

V prispevku Popis druga svetovna vojna med Julijci in Kuravankami pa nas Jože Dežman in Darja Mlakar (slednja iz nam znane Armide) seznanjata o izkušnjah računalniške obdelave tovrstnega popisa.

Tudi rubrika *dokumentacija* lahko s kakšno mislijo spodbudi podobna arhivistična prizadevanja. Najprej se sprašuje mag. Marjeta Mikuž Komu naj bi bil potreben slovenski dokumentacijski center in opozarja na dejavnike, ki ga onemogočajo. Pri tem omenja »Zvezo vodilnih muzejskih glav« (najbrž gre za Društvo muzealeev, Kolegij ravnateljev, Zvezo muzejev), v kateri navadni kustosi nimajo možnosti odločanja. Pri tem ni odveč (nenapisano pravilo), da predsednik muzejskega društva ni direktor muzeja ter da se ta funkcija seli. Polona Bitene predstavlja dokumentacijo arheološkega oddelka Narodnega muzeja (na osnovi programa dBASE III+, dr. Peter Kos računalniški program za obdelavo numizmatičnega gradiva, Jože Podpečnik pa problematiko dokumentacije zbirke znakov, pri čemer pogrešamo literaturo k preglednemu članku. O informatizaciji (t.j. organizacija dela in način proizvodnje informacij) v Mestnem muzeju Ljubljana piše Borut Rovšnik, Ralf Čepič pa (v rubriki programi) razgrinja program prostorskih potreb Muzeja neevropskih kultur v Goričanah. Rubrika *razstave* nas seznanja z razstavami z besedami njihovih avtorjev ali ocenjevalcev spet kot zapis minulega ali predstavitev načrtovanega (Turquelije v ptujskem muzeju). Zanimiv je zapis Ivanke Počkar obrobim razstavam na rob ali o konjih, ki ne dvigajo prahu, ter prispevek o stalni razstavi Razvoj mesta Celje 1945-80.

V *poročilih* vzemo o delu Narodnega muzeja in Slovenskega šolskega muzeja v letu 1990 ter o jubilejnem letu 1989 v polstoletnem brežiškem muzeju. O mednarodnih stikih pričajo poročila o dunajski konferenci muzejev vzhodne Evrope septembra 1990, mednarodni poletni šoli muzeologije v Brnu 1990, o konferenci komiteja za regionalne muzeje mednarodne muzejske organizacije na Portugalskem oktobra 1990 in o letni konferenci mednarodnega komiteja etnografskih muzejev novembra 1990 v Koebenhavnu. V tej rubriki sta predstavljena še seminar Muzejsko dokumentacijske centra na temo Novi muzeji in nove muzejske razstave, ki je bil oktobra 1990 v Zagrebu in muzejsko-pedagoško delo v Narodnem muzeju ob didaktični razstavi Pripoved o prazgodovinski hiši.

Revijo zaključuje nekrolog profesorju in prevajaleu Bogomiru Stoparju (1912-1990), ki je skoraj četrto stoletja služboval v biblioteki Narodnega muzeja ter dvoje zapisov o knjigah: o katalogu k newyorški razstavi o modi in bogati najdbi antičnih noveev na Igu.

Jeseni 1991 so delavci Inštituta za novejšo zgodovino v prostorih založbe Mladika predstavili novo publikacijo Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945-1952 mag. Aleša Gabriča. Predstavljena publikacija je avtorjeva razširjena magistrska naloga. Ob tem so predstavili še raziskave drugih delavcev za področje povojne zgodovine – magistrske in doktorske naloge s področja politične in gospodarske zgodovine (industrija, kmetijstvo), ki pa žal še niso našle izdajatelja. Potrebno je omeniti, da so posamezne razprave iz povojne zgodovine objavljene v publikaciji že omenjenega inštituta Prispjevki za novejšo zgodovino in v reviji Borec.

V predgovoru obrazloži avtor pojme, uporabljene v nalogi, kot so kulturna politika v širšem pomenu, ki vsebuje šolsko, prosvetno in kulturno politiko v ožjem pomenu besede in zajema organiziranje, financiranje in nadziranje teh dejavnosti. Pojem šolske politike nam je povsem predstavljen, s prosvetno politiko označujemo organiziranje množične kulturne dejavnosti, pojem kulturna politika v ožjem pomenu besede pa predstavlja organiziranje znanstvenega in umetniškega dela (str. 472). Iz naslova dela in predgovora je torej razvidno, da obravnava kulturno politiko v širšem pomenu besede v prvih povojnih letih in vlogo agitpropovskega aparata v njej, saj je le-ta predstavljal nadzor nad njo in podvajanje oblastne strukture na njenem področju (str. 471).

V predgovoru avtor predstavi tudi vire in literaturo, na podlagi katerih je nastala naloga. Pri uporabi arhivskega gradiva navaja arhive, fonde in v okviru njih organizacijske strukture, iz katerih je črpal podatke kot tudi zvrsti gradiva, opozarja na ohranjenost gradiva ali neobstoj gradiva posameznih organov. Na koncu publikacije so še enkrat naštetih uporabljeni fondovi po arhivih, revije in časopisi ter druga literatura (str. 652-655). Pri navajanju fondov v Arhivu R Slovenije je verjetno prišlo do pomote pri nazivu fonda RK SZDL Slovenije in se pravilno glasi fond Republiške konferenec (in ne komiteja) SZDL Slovenije.

Prvo poglavje z naslovom Obnova kulturnega in prosvetnega delovanja in posameznimi temami (Kulturni delavci in Osvobodilna fronta slovenskega naroda, Cilji in naloge kulturne politike, Organizacija in kader za izvajanje kulturne politike, Novi duh v šolstvu, Ljudskoprosvetno delo kot osnovna kulturnopolitična naloga, Vloga kulturnih delavcev v novi državi) obravnava kulturno politiko v času obnove in graditve domovine (1945-konec 1946). Njen temelj je potrebno iskati že v času NOB, zato nam predstavi kulturnopolitično usmeritev v literaturi, likovni ustvarjalnosti, gledališču in partizanskem šolstvu tega časa. Ugotavlja, da se je kulturniško delo do konca leta 1943 prilagajalo konkretnim razmeram na terenu, leto 1944 pa je prineslo spremembe. Tako sta bila šolstvo in prosveta vključena v domeno odseka za prosveto pri predsedstvu SNOS, ustanovljenega marca 1944. Jeseni 1944 je bil ustanovljen Slovenski umetniški klub, v katerem so se odvijale razprave o umetniškem ustvarjanju in je nasprotoval teži o narodnoosvobodilni brezi. V okviru kluba so bile še možne razprave med kulturnimi delavci in poli-

Aleš Gabrič, Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945-1952, Borec 7-8-9, Ljubljana 1991, str. 470-655

Lilijana Šuštar

tičnimi strukturami o kulturi, ki pa jih je bilo z ovoboditvijo konec. Preko idej najbolj znanih kulturnih delavcev (Josip Vidmar, Edvard Kocbek, Boris Zihler) so predstavljena osnovna kulturnopolitična izhodišča posameznih skupin v OF – skupine kulturnih delavcev, krščanskih socialistov in KPS, ki je po letu 1945 prevzela glavno vlogo pri oblikovanju kulturne politike.

Smernice nove kulturne politike so bile izdelane v letu 1944/45 pri Odseku za prosveto SNOS, v povojnem času pa so doživele spremembe glede na rast moči KP. Kulturna politika je bila usmerjena v zadovoljevanje kulturnih potreb širših družbenih slojev in ustvarjanje socialistične kulture. Pri prikazu organizacije za izvajanje kulturne politike predstavi nastanek, naloge in vlogo agitpropov – komisij za agitacijo in propagando pri partijskih komitejih, s katerimi je želela ustvariti nadzor v kulturi. Struktura agitpropa se je s komisijami, oddelki, odseki prenesla tudi v množične organizacije, a v prvih povojnih letih njihovo delo ni zaživele. Seznanani nas še z organizacijo in delom upravnih organov s področja kulture od najvišjih – republiških – do K.L.O. V nadaljevanju so vsak posebej predstavljeni: šolska politika (to temo je avtor obdelal še v posebnem prispevku Šolstvo na Slovenskem v letih 1945-1951 v Zborniku za zgodovino šolstva in prosvete, 24/1991), ljudskoprosvetno delo in kulturna dejavnost.

Kulturna politika v širšem pomenu besede in njeni posamezni elementi so predstavljeni še v času petletke v poglavju Kulturna politika in petletka (Kultura v petletnem planu narodnega gospodarstva, Petletka in reorganizacija izobraževalnega procesa, aktivizacija sindikatov na ljudskoprosvetnem področju, Znanost in umetnost v petletnem planu, Spremembe v organizacijski strukturi kulturne politike) in v času spora z informbirojem in uvajanja samoupravljanja v poglavju Kulturna politika v času informbirojevskega spora in začetkov samoupravljanja (podnaslovi tem: Tuji vplivi na slovensko kulturno politiko v času zaostrovanja sovjetsko-jugoslovanskih odnosov, Čistke med kulturnopolitičnimi in kulturnimi delavci, Spreminjanje odnosa do sovjetskega vpliva v kulturni politiki, Spremembe v organizaciji šolstva po III. plenumu CK KPJ, Ljudskoprosvetno delovanje po II. kongresu Ljudske prosvete in Novi idejni tokovi v umetnosti).

V sklepnem poglavju Slovo od načel socialističnega realizma (Tuji vplivi v kulturi v začetku petdesetih let, Ustanovitev Zveze delavskoprosvetnih društev Svoboda, Slovo od načel socialističnega realizma, Konec agitpropovske kulturne politike) ugotavlja avtor, da pomeni leto 1952 z ustanovitvijo zveze Svobod, III. kongresom književnikov Jugoslavije in VI. kongresom KPJ (ZKJ) spremembo kulturnopolitične usmeritve, ne pomeni pa kakšne globoke prelomnice s starim in začetek novega, saj je plod razvoja od leta 1950 oziroma uresničevanja smernic kulturne politike, sprejetih na III. plenumu CK KPJ decembra 1949. Partija se je odrekla ideji sovjetskega socialističnega realizma, ne pa vlogi idejnega voditelja in nadzornika kulturne politike (str. 650-651).

Če se ozremo na omenjeno delo še skozi oči arhivista, nam nudi ob predstavitvi določenih fondov v arhivih in ohranjenosti arhivskega gradiva še pomoč pri oblikovanju historiatov fondov in vpogled v organizacijsko strukturo upravnih organov na področju kulture (zgodovina inštitucij). Kot arhivist omenjam sicer drobno pomanjkljivost pri objavi petih dokumentov – niso namreč citirani, – ki ob dveh zemljevidih – razširjenost SKUD na slovenskem prostoru spomladi 1950 in delavskoprosvetnih društev Svoboda konec leta 1952 – pestrijo knjigo.

Lida Turk, Glas v ... etru, Trst 1991, 251 strani

Metka Gombač

Od oktobra 1985 do junija 1986 je na tržaškem radiu potekal niz »40 let slovenskih radijskih oddaj v Trstu«, kjer so bivši in sedanji sodelavci radia predstavili povojno vlogo in delo te hiše. Lida Turk, avtorica oddaj, je zbrala in prenesla na papir 29 oddaj ter tako poskrbela, da se tudi v pisni obliki ohrani podoba štiridesetletnega delovanja slovenskega radia v Trstu. Knjigo je izdal deželni sedež RAI za Furlanijo – Julijsko krajino pod pokroviteljstvom predsedstva italijanske vlade, izid pa so omogočili slovenski denarni zavodi v Italiji. V sedemnajstih poglavjih, ki istočasno označujejo posamezne vsebinske sklope, avtorica preko pričevanj uslužbencev in številnih sodelavcev podaja zgodovino slovenskega radia v Trstu.

Zgodovina Radia Trst A (to je njegov sedanji naslov), sega v prve dni maja 1945, ko so jugoslovanske enote osvobodile mesto. Svojo predzgodovino ima slovenska radijska postaja že v letu 1944, saj so Nemci ob zasedbi teh krajev na tržaškem radiu uvedli oddaje v slovenskem jeziku. Eden od mejnikov v zgodovini Radia Trst A je bil 12. junij v burnem letu 1945, ko so zavezniške vojaške sile skupaj s civilno upravo mesta prevzele tudi vodstvo radijske postaje. Oddaje so bile tedaj v italijanskem, slovenskem in angleškem jeziku. Intervjuji, ki so nastali na osnovi spominov sodelavcev Radia Trst A v vsem povojem obdobju, nam med drugim posredujejo splošno vzdušje slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, pokažejo nam, kakšen odnos je v vseh teh letih imela manjšina do slovenske radijske postaje, katere in kakšne oddaje so sestavljale program ter kakšni odnosi so vladali med sodelavci radia, ki je bil posebno v prvih dveh desetletjih po vojni najpomembnejše informativno sredstvo. Menjava uslužbencev je bila kar pogosta. Težko je bilo na primer posameznikom pristati na cenzuro programa s strani Zavezniške vojaške uprave. Na nerazumevanje pa so sodelavci radia naleteli tudi med predstavniki Pokrajinskega NOO in Mestnega osvobodilnega sveta Trst, ki so obsojali njihovo sodelovanje z zavezniki. Politična trenja med slovensko